

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Warszawa, dnia 5 lipca 2021 r.

Poz. 5928

UCHWAŁA NR XXXV/208/2021 RADY GMINY BARANOWO

z dnia 24 czerwca 2021 r.

w sprawie przyjęcia „Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baranowo na lata 2021-2024”

Na podstawie art.7 ust.1 pkt 9 i art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r., poz. 713 z późn. zm.) w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r., poz. 710 z późn. zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Gminy w Baranowie uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baranowo na lata 2021-2024”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Baranowo.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Janusz Obrębski

Załącznik

do Uchwały Nr XXXV/208/2021

Rady Gminy Baranowo

z dnia 24 czerwca 2021 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BARANOWO NA LATA 2021-2024

1. Wstęp

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2021 poz. 710 z późn. zm.) gmina ma obowiązek sporządzić gminny program opieki nad zabytkami. Program ten jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całej gminy, jako jednostki podziału administracyjnego. Dotyczą nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, a rolą programu jest wzbudzenie w lokalnej społeczności świadomości wspólnoty kulturowej poprzez uświadamianie mieszkańcom znaczenia lokalnych wartości kulturowych.

Program określa kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami: wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych działań organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy. Aby program mógł być w pełni realizowany, ważne jest zaangażowanie mieszkańców w opiekę nad zabytkami, za które odpowiedzialne będą władze gminy.

Program powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Współpraca środowisk samorządowych, konserwatorskich i lokalnych przy realizacji programu przynieść powinna wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, polepszenie stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, ostatecznie prowadząc do wzrostu rozwoju społeczno-gospodarczego.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Co 2 lata Wójt sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu kulturowego oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami są przepisy wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2021 poz. 710 z późn. zm.). Zapis w ustawie mówi jasno, że zarząd województwa, powiatu lub Burmistrz sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Program ma na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego, dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program jest potem ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu zarząd województwa, powiatu i gminy (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, Radzie Powiatu lub Radzie Miejskiej. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowią trzy poniższe ustawy:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa narodowego w Polsce (art. 5), stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (art. 6 ust. 1), wskazuje, że ochrona środowiska (w tym zabytków) jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela (art. 86).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (2021 poz. 710 z późn. zm.)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, określa politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli. Wprowadza pojęcia ochrony zabytków i opieki nad nimi (art. 3).

W myśl ustawy ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu (art. 4):

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania (art. 6):

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi,
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Formami ochrony zabytków są (art. 7):

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art. 16 ust.1). Rada gminy ogłasza w prasie miejscowej

oraz przez obwieszczenie, a także w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości, o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego, określając formę, miejsce i termin składania wniosków dotyczących projektu uchwały o utworzeniu parku kulturowego, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia (art. 16 ust.1a). Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1 (art. 16 ust.2). Burmistrz w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy (art. 16 ust.3). W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem (art. 16 ust.4). Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony (art. 16 ust.5). Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (art. 16 ust.6).

Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące (art. 17 ust.1):

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- 3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.

W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131-134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2020 poz. 1219 ze zm.) (art. 17 ust.2).

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 18 ust.1). W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, w szczególności (art. 18 ust.2):

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności ochronę (art. 19 ust.1):

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę (art. 19 ust.1a):

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności (art. 19 ust.1b):

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1 (art. 19 ust.2). W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków (art. 19 ust.3).

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu (art. 20). Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy (art. 21).

Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków (art. 22 ust.1). Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa (art. 22 ust.2). Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku (art. 22 ust.3). Burmistrz prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy (art. 22 ust.4). W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte (art. 22 ust.5):

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez Burmistrza w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych (art. 22 ust.6).

Organami ochrony zabytków są (art. 89):

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2020 poz. 713 z późn. zm.)

Zapis w ustawie informuje, że zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami (art. 7 ust.1, pkt 9).

Dodatkowe uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawierają m.in.:

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2020 poz. 293)

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 2020 poz. 1333 z późn. zm.)

Ustawa traktuje zabytki w sposób szczególny i podkreśla fakt, że obiekt budowlany należy projektować i budować, zapewniając ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2020 poz. 1219)

Ustawa wskazuje, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych. Dodatkowo ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania: polityk, strategii, planów lub programów powinna: określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływanie na środowisko, a także zabytki.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2020 poz. 55 z późn. zm.)

Ustawa określa m. in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską. Wojewódzki konserwator zabytków wdaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2020 poz. 1990 z późn. zm.)

Ustawa mówi, że jednym z celów publicznych jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz precyzuje, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 2020 poz. 194)

W rozumieniu niniejszej ustawy działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Ustawa określa, że sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury oraz, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. 2020 poz. 1057 z późn. zm.)

Ustawa informuje, że gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe/stowarzyszenia.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zawierają:

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 2020 poz. 902 z późn. zm.)

Ustawa zawiera zapisy o przechowywaniu, zabezpieczaniu i udostępnianiu zabytków. Ustawa mówi, iż Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określa, w drodze rozporządzenia, zakres, formy i sposób ewidencjonowania zabytków w muzeach.

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2019 poz. 1479)

Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy, które zawiera:

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020 poz. 164).

Narodowy zasób archiwalny służy nauce, kulturze, gospodarce narodowej oraz potrzebom obywateli. Nadzór nad narodowym zasobem archiwalnym sprawuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego za pośrednictwem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

Inne akty wykonawcze i rozporządzenia:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 30, poz. 259), ustawa mówi, że starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie,
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 roku Nr 71, poz. 650),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. z 2004 roku Nr 102, poz. 1066),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz. U. z 2004 roku Nr 124, poz. 1302),
- Rozporządzenie ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opieką nad zabytkiem” (Dz. U. z 2004 roku Nr 124, poz. 1304),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 roku Nr 212, poz. 2153),

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2014 r., poz. 399),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 marca 2010 r. w sprawie udzielania dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014, poz. 110),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 roku Nr 89, poz. 510),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granice niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 roku Nr 113, poz. 661),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych (przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych), (Dz. U. z 2011 roku Nr 165, poz. 987),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wywozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2011 roku Nr 50, poz. 256),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2018 poz. 1609).

Procedury uzyskiwania pozwoleń na prace przy zabytkach:

Prowadzenie prac remontowych lub budowlanych przy obiekcie zabytkowym wymaga szeregu uzgodnień dokonanych między użytkownikiem zabytku a odpowiednim Urzędem Ochrony Zabytków oraz uzyskania wymaganych prawem pozwoleń i opinii – poprzez wypełnienie i wysłanie właściwego wniosku.

Podjęcie działań przy zabytku zwykle jest poprzedzone rozpoznaniem jego dziejów, funkcji, technologii powstania, stanu zachowania, co następuje poprzez wykonywanie odpowiednich badań obiektu. Tzw. organy ochrony zabytków (Generalny Konserwator Zabytków, Wojewódzki Konserwator Zabytków) mogą prowadzić badania konserwatorskie, tzn. rozpoznanie jego historii, struktury. Właściciel zabytku jest zobowiązany udostępnić go w tym celu, a WKZ wydaje stosowne pozwolenie na prowadzenie badań.

Jeśli obiekt wpisany jest do rejestru zabytków, praktycznie wszystkie prace budowlane przy nim, w tym remontowe, wymagają uzyskania decyzji o pozwoleniu na budowę. Aby uzyskać pozwolenie na budowę należy przedłożyć w odpowiednim urzędzie (organie administracji architektoniczno-budowlanej) m.in. oświadczenie o posiadanym prawie do dysponowania nieruchomością i projekt budowlany, którego forma i zakres określona jest w ustawie. Zatem planując prace przy zabytku zawsze konieczne jest wykonanie projektu budowlanego. Projekt należy wykonać w min. 5 egzemplarzach, z których jeden przekazany będzie Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków dla uzyskania jego pozwolenia, cztery do urzędu – najczęściej Starostwa Powiatowego – dla uzyskania pozwolenia na budowę. Dopiero po uprawomocnieniu się decyzji, można przystąpić do dalszych etapów prowadzenia inwestycji.

Jeśli obiekt wpisany jest do rejestru zabytków lub jest chroniony zapisami zawartymi w planie zagospodarowania przestrzennego, praktycznie wszystkie prace przy nim, w tym remontowe czy modernizacyjne, wymagają uzyskania decyzji o pozwoleniu na budowę od organu administracji architektoniczno-budowlanej. Dodatkowo wymagają wcześniejszego wystąpienia do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o pozwolenie na prowadzenie określonych prac konserwatorskich czy robót budowlanych, w określonym czasie. Wniosek taki składa się w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków – lub biurze danego miejskiego konserwatora zabytków.

Dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, na terenie niewpisanym do rejestru zabytków, pozwolenie na budowę jest wydawane w uzgodnieniu z WKZ. Jest to procedura wewnętrzna między urzędami. Niezajęcie stanowiska w terminie 30 dni jest jednoznaczne z akceptacją przedłożonych rozwiązań.

Rozbiórka rejestrowego zabytku nieruchomego jest możliwa jedynie po uzyskaniu prawomocnej decyzji o wykreśleniu zabytku z rejestru zabytków, którą może wydać Generalny Konserwator. Przesłanką może być zniszczenie obiektu w stopniu powodującym całkowitą utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Także w przypadku uzyskania nowych ustaleń naukowych, które nie potwierdzają wcześniejszych danych o wartości obiektu, takie skreślenie może mieć miejsce. Na rozbiórkę obiektu wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się pod ochroną konserwatorską, należy uzyskać w odpowiednim Starostwie Powiatowym decyzję o pozwoleniu na rozbiórkę, po uzyskaniu dodatkowych opinii i pozwoleń – głównie WKZ lub GKZ.

Zgodnie z art. 39 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 2020 poz. 1333 z późn. zm.) w przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tychże obiektów lub ich rozbiórkę (ale w tym wypadku dopiero po skreśleniu obiektu z rejestru zabytków przez Generalnego Konserwatora Zabytków). W stosunku do obiektów budowlanych oraz obiektów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbudowę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. W przypadku chęci zainstalowania na takim

obiekcie tablic i urządzeń reklamowych, ustawa nakłada obowiązek uzyskania pozwolenia od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przez wydanie pozwolenia na budowę.

Zapisy art. 13 i 109 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2020 poz. 65 z późn. zm.) precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących: własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych do spółek (aportów). W przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości gminie przysługuje prawo pierwokupu.

Zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2020 poz. 55 z późn. zm.), Wojewódzki Konserwator Zabytków wydaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Baranowo na lata 2021-2024, jest spójny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach poniżej:

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 (Uchwała Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.)

Główny cel główny Programu 2019–2022 brzmi:

„Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”

Cel Programu będzie realizowany przez następujące cele szczegółowe i kierunki działań:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Upowszechnienie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 (dokument wdrożeniowy: Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”)

Strategia powstała jako dokument tworzący ramy dla nowoczesnego gospodarowania dziedzictwem kulturowym Polski, przy jego maksymalnym zachowaniu, jak również wykorzystaniu w podstawowym celu, jakim jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów Polski. W ramach realizacji spójnych działań w poszczególnych regionach Polski, zostały wyodrębnione główne zadania i priorytety w dziedzinie kultury.

Celem programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych. Cel ma być osiągnięty poprzez:

- 1) poprawę stanu zachowania zabytków;
- 2) zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego);
- 3) kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele inne niż kulturalne;
- 4) zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- 5) poprawę warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji;
- 6) zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

Realizacja programu odbywa się w ramach dwóch komplementarnych priorytetów:

- 1) Priorytet 1 „Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych” – poprawa stanu zachowania zabytków, działania rewaloryzacyjne, konserwacyjne, modernizacyjne, adaptacja i ochrona obiektów zabytkowych, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków, prace dokumentacyjne, działania mające na celu zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

- 2) Priorytet 2 „Rozwój i koncentracja kolekcji muzealnych” – dotyczy zadań związanych z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Baranowo na lata 2021-2024 wykazuje spójność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim, jak i powiatowym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030

Głównym celem strategii jest zwiększenie spójności i konkurencyjności województwa mazowieckiego poprzez realizację celów rozwojowych we wszystkich obszarach. Dla obszaru „kultura i dziedzictwo” celem rozwojowym jest wykorzystanie kultury i dziedzictwa kulturowego do rozwoju przemysłów kreatywnych poprzez działania i zadania rozwojowe takie jak:

- 1) wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gospodarki regionu oraz do zwiększenia atrakcyjności regionu, w tym:
 - a) poprawa atrakcyjności turystycznej regionu w oparciu o walory przyrodnicze,
 - b) wspieranie rozwoju turystyki kulturowej oraz tworzenia nowych produktów turystycznych,
 - c) ochrona mazowieckiej spuścizny historycznej,
 - d) rozwój systemu obsługi turystów;
- 2) upowszechnianie kultury i twórczości, w tym:
 - a) rozwój zaplecza instytucjonalnego kultury,
 - b) promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej regionu,
 - c) wspieranie edukacji kulturalnej;
- 3) kreowanie miast jako *Innowatorów kultury* oraz wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych, w tym:
 - a) wykorzystywanie ośrodków miejskich do tworzenia i promowania kultury,
 - b) promowanie Warszawy jako europejskiego ośrodka kultury,
 - c) wykorzystanie endogenicznych potencjałów miast;
- 4) wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych, w tym:
 - a) wspieranie inicjatyw gospodarczych w sektorze kreatywnym;
- 5) wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w działalności gospodarczej, w tym:
 - a) wzmocnienie znaczenia kultury w rozwoju społeczno-gospodarczym.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego (Uchwała nr 180/14 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 lipca 2014 r. w sprawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego)

Głównym celem planu jest określenie polityki przestrzennej Mazowsza polegającej na ustaleniu zasad organizacji struktury przestrzennej województwa w zakresie: podstawowych elementów sieci osadniczej, rozmieszczenia infrastruktury technicznej i społecznej, wymagań dotyczących ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Ochrona dziedzictwa kulturowego jest częścią procesu kształtowania zrównoważonego rozwoju, ładu przestrzennego w województwie i tożsamości kulturowej.

Ustalenia Zintegrowanej polityki opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej obejmują:

- zarządzanie zasobami dziedzictwa, ochronę i eksponowanie przestrzennych świadectw dziedzictwa, zwłaszcza najbardziej wartościowych zespołów i obiektów służących identyfikacji i promocji przestrzeni kulturowej regionu;
- kształtowanie walorów krajobrazowych województwa oraz ochronę przestrzeni posiadających unikatowe lub specyficzne dla regionu walory krajobrazowe;
- zachowanie różnorodności kulturowej województwa, kształtowanie tożsamości regionalnej i historycznej oraz zapewnienie dostępności do zasobów dziedzictwa zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

W zakresie polityki opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej Plan ustala:

- Zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego regionu,
- Umiejętne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego,
- Kształtowanie tożsamości regionalnej i budowanie klimatu społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.

Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2018 – 2021

Struktura Programu: misja, obszary strategiczne, cele, przedsięwzięcia zostały przedstawione na poniższym rysunku.

*M i s j a P r o g r a m u :***Podnieść skuteczność opieki nad zabytkami i dziedzictwem niematerialnym
w województwie mazowieckim***O b s z a r y s t r a t e g i c z n e***A. Edukacja kształtująca
świadomość i postawy****B. Optymalizacja
systemu dostępu
do środków****C. Wypracowanie
skutecznych narzędzi
działania****D. Wzmocnienie
zasobów wiedzy
fachowej***C e l e s t r a t e g i c z n e i p r z e d s i ę w z i ę c i a***Cel A.3. Wprowadzić elementy
edukacji o dziedzictwie w edu-
kacji powszechnej**

Przedsięwzięcie A. 1. 1. Tożsamość lokalna – wartość uni-
kalna

Przedsięwzięcie A. 1. 2. „Jestem
Społecznym Opiekunem Za-
bytków”

Przedsięwzięcie A. 1. 3. „Odkry-
wamy nasze dziedzictwo” –
coroczny konkurs fotogra-
ficzny

**Cel A.2. Wspierać edukacyjnie
samorządy lokalne i właścicieli
zabytków**

Przedsięwzięcie A. 2. 1. Mazo-
wieckie Centrum Wiedzy o
Zabytkach

Przedsięwzięcie A. 2. 2. „Reno-
wacja Roku” – Nagroda Mar-
szałka Województwa Mazo-
wieckiego

Przedsięwzięcie A. 2. 2. Dziedzic-
two niematerialne – na listę
UNESCO!

**Cel B.1. Zoptymalizować sys-
tem dotacji wojewódzkich**

Przedsięwzięcie B. 1. 1. Dota-
cje do prac konserwator-
skich restauratorskich i
robót budowlanych w
obiektach zabytkowych

Przedsięwzięcie B. 1. 2.
Finansowania prac w
obiektach zabytkowych,
których właścicielem jest
Samorząd Województwa
Mazowieckiego

**Cel B.2. Zaangażować gminy
w finansowanie opieki nad
zabytkami**

Przedsięwzięcie B. 2. 1. Me-
cenas Dziedzictwa Ma-
zowsza

**Cel C.1. Ograniczać ryzyko utraty
najmniej trwałych elementów dzie-
dzictwa**

Przedsięwzięcie C. 1. 1. Inwentary-
zacja stylów architektury dREW-
nianej województwa

Przedsięwzięcie C. 1. 2. Spójny kra-
jobraz kulturowy: katalog pro-
jektów

Przedsięwzięcie C. 1. 3. Nasza żywa
tradycja

**Cel C.2. Poprawić poziom współ-
pracy na rzecz dziedzictwa**

Przedsięwzięcie C. 2. 1. Stała współ-
praca Samorząd Województwa
– MWKZ – oddział NID

**Cel C.3. wzmocnić potencjał pro-
mocyjny zabytków**

Przedsięwzięcie C. 3. 1. Tworzyć
system wymiany wiedzy w za-
kresie opieki nad zabytkami

Przedsięwzięcie C. 3. 2. Promocja
zabytków poprzez tworzenie
szlaków kulturowych

**Cel D.1. Tworzyć sys-
tem wiedzy o zabyt-
kach i dziedzictwie nie-
materialnym**

Przedsięwzięcie D. 1. 1.
Program badań we
współpracy z
MWKZ i oddziałem
NID

**Cel D.2. Radykalnie po-
prawić wykorzystanie
technik cyfrowych**

Przedsięwzięcie D. 2. 1.
Wzorcowa doku-
mentacja cyfrowa
wybranych zabyt-
ków

Przedsięwzięcie D. 2. 2.
Nagroda Marszałka
dla najlepszej digi-
talizacji zabytku

Strategia rozwoju kultury w województwie mazowieckim na lata 2015 – 2020

Przyjęta misja polityki kulturalnej województwa mazowieckiego brzmi: „Kultura łączy każdego”.

Jako jeden z kluczowych problemów dla kultury województwa mazowieckiego zdefiniowano tu niejednoznaczną tożsamość historyczno-kulturową oraz brak dialogu współczesnych mieszkańców regionu z bogactwem jego zróżnicowanych tożsamości historycznych. Strategia zauważa, iż różnorodność, która mogłaby być bogactwem kulturowym Mazowsza, w obecnej chwili stanowi przyczynę jego podziałów.

Jeden z celów strategicznych w obszarze „Dziedzictwo – tożsamość – wspólnota” określony został jako „Żywe dziedzictwo”. Jest on nastawiony na włączanie wątków dziedzictwa historyczno-kulturowego w dialog ze współczesnością i budowanie wokół dziedzictwa żywych obiektów kultury. Propozycją reagowania w tym zakresie mają być programy:

- „Zabytki i muzea – żywe atrakcje”, którego celem jest promowanie takich form i koncepcji opieki nad dziedzictwem kulturowym – zasobami muzealnymi i zabytkami, które

zbudują wokół niego żywą atrakcyjność, wkomponowaną w programy turystyczne, promocyjne, edukacyjne, społeczno-animacyjne lub aktywizacyjno-gospodarcze,

- „To także nasze dziedzictwo”, którego celem jest włączanie w żywy obieg kultury wątków dziedzictwa kulturowego regionu, które są szczególnie narażone na zapomnienie.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Ostrołęckiego na lata 2018-2021

Priorytety Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2018-2021 brzmią następująco:

1. Priorytet I Ochrona dziedzictwa kulturowego przy jednoczesnym wykorzystaniu potencjału przyrodniczego
2. Priorytet II Promocja i edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego
3. Priorytet III Tworzenie systemu wiedzy o zabytkach i dziedzictwie niematerialnym

W celu realizacji priorytetów wyznaczonych w Powiatowym Programie Opieki nad zabytkami na lata 2018-2021 określono następujące długofalowe kierunki działań:

1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i podejmowanie działań poprawiających stan ich zachowania.
2. Zwiększenie atrakcyjności zabytków poprzez turystyczne zagospodarowanie walorów przyrodniczych powiatu.
3. Podwyższenie świadomości wartości dziedzictwa kulturowego powiatu.
4. Pobudzenie w lokalnej społeczności zainteresowania dziedzictwem materialnym i niematerialnym powiatu.
5. Wykorzystanie nowych technologii do promocji dziedzictwa kulturowego,
6. Budowanie bazy wiedzy o dziedzictwie kulturowym,
7. Korzystanie z technik cyfrowych.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy Baranowo)

Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Baranowo na lata 2021-2024, jest zbieżny z dokumentami gminy o charakterze strategicznym i opracowaniami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy oraz zawierającymi ustalenia dotyczące ochrony środowiska przyrodniczego, opisanymi poniżej:

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Baranowo

W zakresie osiągania celów ekologiczno-kulturowych polityka przestrzenna w gminie winna wyrażać się w:

- ochronie terenów otwartych o funkcji korytarza ekologicznego jakim jest dolina rzeki Omulwi, w powiązaniu z otoczeniem
- ochronie krajobrazu oraz terenów zbiorowiska awifauny o znacznej różnorodności w dolinie Omulwi (proponowane utworzenie zespołu przyrodniczo-krajobrazowego rzeki Omulwi)
- ochronie istniejących skupisk zieleni śródpolnej wraz z towarzyszącymi im oczkami wodnymi oraz zadrzewień śródpolnych i przydrożnych przez zmianą funkcji
- ochronie istniejących lasów państwowych i prywatnych, zalesianie terenów przyleśnych o niskich klasach bonitacyjnych gleb
- realizacji lokalnych obiektów małej retencji w dolinie rzeki Płodownicy skorelowanej z poprawą jakości wód płynących poprzez realizację lokalnych obiektów oczyszczania ścieków
- ochronie obszarów zasobowych lokalnych ujęć wody przed wpływem zanieczyszczeń z powierzchni ziemi
- realizacji lokalnych miejsc zbiórki odpadów stałych w poszczególnych wsiach, promocji selekcji odpadów u źródeł ich powstawania
- promocję proekologicznych nośników energii, w tym gazu poprzez realizację zaopatrzenia gminy w gaz przewodowy z gazociągu, ze stacją redukcyjną gazu na terenie gminy w miejscowości Baranowo
- zharmonizowane z krajobrazem otwartym kształtowanie zabudowy wsi w zakresie obiektów mieszkalnych, jak i gospodarskich oraz obiektów produkcyjnych rolnictwa i jego obsługi
- zaniechanie lokalizacji obiektów dysharmonijnych w miejscach eksponowanych w krajobrazie
- ochronę obiektów o znacznych walorach kulturowych, w tym stanowisk archeologicznych

Program Rozwoju Gminy Baranowo na lata 2014-2023

W Programie wyznaczono misję oraz wizję, które brzmią następująco:

Misją Gminy Baranowo, leżącej w regionie o dużych tradycjach kulturowo-historycznych, jest tworzenie warunków do stałej i trwałej poprawy jakości życia jej mieszkańców. Zadanie to, realizowane jest poprzez współdziałanie wszystkich partnerów w społeczności lokalnej. Wykorzystują oni szanse, jakie daje zarówno integracja Polski z Unią Europejską, jak i położenie gminy, walory jej środowiska naturalnego, a także jego wykształcona, tradycyjna funkcja rolnicza, uzupełniona przez rozwinięty przemysł przetwórstwa rolno-spożywczego i turystykę.

Wizja:

Gmina Baranowo, to nowoczesna gmina wiejska, o funkcji rolniczo-turystycznej, z rozwiniętą infrastrukturą techniczną i społeczną, respektująca zasady zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego. Dobrze funkcjonujący sektor rolniczy, uzupełniony przez działalność licznych zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego i firm usługowych oraz aktywność ekonomiczną mieszkańców i współdziałanie różnych partnerów lokalnych dają szerokie możliwości spełniania aspiracji i dążeń mieszkańców gminy. W pełni wykorzystane są walory położenia i środowiska naturalnego co sprawia, iż gmina jest atrakcyjna zarówno dla inwestorów, jak i przybywających tu gości, szukających kontaktu z przyrodą i tradycją.

Poniżej przedstawiono cele, które wykazują spójność z przedmiotowym opracowaniem.

CEL STRATEGICZNY I: TRWAŁA POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW GMINY BARANOWO

- Zwiększanie poziomu dostępności oferty kulturalnej wraz z racjonalizacją wydatków publicznych z tym związanych.

CEL STRATEGICZNY II: POPRAWA STANU ŚRODOWISKA NATURALNEGO I JEGO OCHRONA TAK, ABY BYŁO ONO ISTOTNYM WALOREM GMINY, WARUNKUJĄCYM UTRZYMANIE KONKURENCYJNEJ NA RYNKU EUROPEJSKIM FUNKCJI ROLNICZEJ, UZUPEŁNIONEJ O DZIAŁALNOŚĆ W SFERZE AGROTURYSTYKI

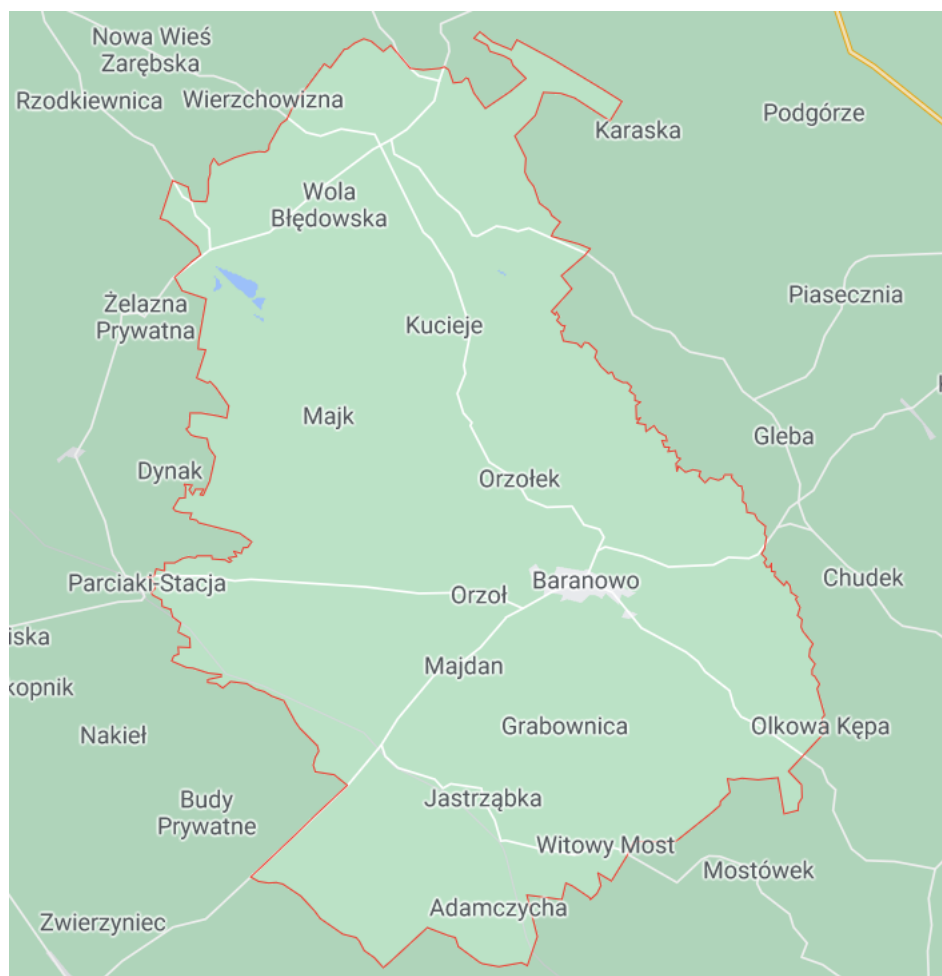
- Zwiększenie szans na rozwój funkcji turystycznej gminy.
- Rozbudowa infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy

5.2.1. Charakterystyka ogólna Gminy Baranowo

Gmina Baranowo to gmina wiejska zlokalizowana w północno-wschodniej części województwa mazowieckiego. Administracyjnie przynależy do powiatu ostrołęckiego i leży w jego północno-zachodniej części. Obecnie zajmuje obszar o powierzchni 198 km².

Granice administracyjne gminy zostały przedstawione na poniższym rysunku.

Rysunek 1. Granice gminy Baranowo.

Źródło: www.google.com/maps [dostęp: kwiecień 2021 r.]

Położenie gminy na tle powiatu ostrołęckiego przedstawiono na poniższym rysunku.

Rysunek 2. Położenie gminy na tle powiatu ostrołęckiego.

Źródło: https://www.osp.org.pl/hosting/katalog.php?id_w=8&id_p=169&id_g [dostęp: kwiecień 2021 r.].

Gmina graniczy z gminami: Kadzidło, Myszyniec, Lelis, Krasnosielc, Olszewo Borki, Jednorożec i Chorzele.

Odległość miejscowości Baranowo od Ostrołęki wynosi 25 km, a od Przasnysza – 40 km. Obydwa te miasta są ośrodkami miejsc pracy dla wielu mieszkańców gminy. Połączenia między wioskami tworzą sieć dróg o łącznej długości 178 km.

Gmina Baranowo jest gminą typowo rolniczą. Około 70 % mieszkańców utrzymuje się z rolnictwa. Gleby są bardzo słabe, a udział V i VI klasy – to 78 % wszystkich.

Użytki zielone, stanowiące około 70 % powierzchni wszystkich użytków rolnych oraz to, iż na terenie gminy w miejscowości Baranowo znajduje się Spółdzielnia Mleczarska „Mlekovita” wpływają na to, że podstawowym źródłem dochodów tutejszych rolników jest produkcja mleka.

Gmina położona jest w malowniczym regionie Kurpi Zielonych, a przez teren gminy przepływają rzeki Omulew i Płodownica. Doliny rzek z pasem łąk i pastwisk są ostoją ptaków, objęte zostały ochroną w programie Natura 2000. Na terenie gminy występują zwarte kompleksy leśne z urokliwymi sosnami, dębami, brzoźami i jałowcami, a w Brodowych Łąkach funkcjonuje stacja wodna i wypożyczalnia kajaków, umożliwiającą organizację spływów po Omulwi. Ponadto, sieć utwardzonych dróg

o niewielkim natężeniu ruchu stwarza znakomite warunki do uprawiania turystyki rowerowej. Zarówno położenie gminy, jak i jej walory środowiska naturalnego sprawiają, że jest atrakcyjna zarówno dla inwestorów, jak i turystów szukających bliskości z przyrodą i tradycją.

Przez teren gminy przebiega Kajakowa Trasa Przyrodnicza (Kurpiowska Omulew) obejmująca miejscowości Brodowe Łąki - Oborczyńska – Czarnotrzew.

Obszary chronione

Na terenie gminy Baranowo zlokalizowane są obszary chronione w postaci:

- Obszarów Natura 2000,
- Pomników przyrody.

Obszar Natura 2000 Bory Chrobotkowe Karaska PLH140047 W obrębie Obszaru występują dwa zróżnicowane typy fitosocjologiczne. Pierwszy z nich to bór chrobotkowy *Cladonia Pinetum*, który porasta głównie szczytach wydm i górne częściach ich zboczy. Na piaskach eolicznych niezwydmionych część powierzchni obecnych borów chrobotkowych ma najprawdopodobniej charakter porolny. Sosnowy drzewostan jest jednowarstwowy o niskiej bonitacji. Dominują drzewostany 60-80 letnie, choć reprezentowane są wszystkie klasy wieku. Warstwa krzewów bardzo słabo rozwinięta, z udziałem jałowca, podrostu brzozy i sosny. Ubogie, słabo wykształcone runo buduje kilka gatunków, z których jedynie wrzos tworzy czasem większe kępy. Ponadto spotyka się pojedynczo m. in.: borówkę brusznicę, śmiałka pogiętego, kostrzewę owczą. Warstwa mszysto porostowa bardzo dobrze rozwinięta. Dominuje w niej kilka gatunków chrobotków, w tym przede wszystkim: widlasty, leśny, reniferowy, rzadziej zwyrodniały. Drugim typem zbiorowiska zaliczonym do tego typu siedlisk a przyrodniczego jest chrobotkowa postać boru świeżego *Peucedano Pinetum*, która prawdopodobnie stanowi krańcową postać boru świeżego sasankowego *Peucedano Pinetum pulsatiletosum* w wariantcie chrobotkowym. Reprezentatywność: ocena B, nadana ze względu na ni ewłaściwe w większości płatów proporcje w ogólnym udziale porostów względem roślin naczyniowych w dnie lasu oraz występowanie i stan populacji porostów, przejawiający się średnią lub złą kondycją plech.

Obszar Natura 2000 Dolina Omulwi i Płodownicy PLB140005 W ostoi Doliny Omulwi i Płodownicy stwierdzono 26 lęgowych gatunków ptaków z Zał. I Dyrektywy Ptasiej. Ponadto wykazano występowanie szeregu gatunków Ptaków Migrujących nie wymienionych w Załączniku I. Jako przedmioty ochrony uznanych zostało 19 gatunków. Spośród nich 12 to gatunki z I załącznika DP. Na terenie obszaru występuje kilka gatunków silnie zagrożonych wyginięciem (kraska, wodniczka i cietrzew). Obszar ma kluczowe znaczenie dla ochrony kulika wielkiego, będąc jedną z największych krajowych ostoi gatunku. Przedmiotami ochrony są gatunki zajmujące różnorodne siedliska. Na terenach łąk i turzycowisk są to: kropiatka, kulik wielki, rycyk, krwawodziób, dubelt, kszyc, błotniak łąkowy, wodniczka i cietrzew. W urozmaiconym krajobrazie kulturowym powszechnie występują: bocian biały, lerka, świergotek polny, dudek oraz ginąca kraska. Z kolei ze

stawami rybnymi związane są: wąsatka i pliszka cytrynowa. Na terenach leśnych (ubogie bory sosnowe na piaszczystych glebach) powszechnie występuje lelek.

Zachodniokurpiowskie Bory Sasankowe PLH140052 celem obszaru jest ochrona gatunku *Pulsatilla patens*.

Na terenie gminy znajduje się 12 pomników przyrody, w postaci pojedynczych drzew bądź grupy drzew.

5.2.2. Zarys historii obszaru Gminy

Tereny, na których leży gmina Baranowo od początków naszej państwowości były własnością książąt mazowieckich. W 1526 r. z chwilą wcielenia Mazowsza do Korony stały się własnością królów polskich wchodząc aż do rozbiorów w skład powiatu przasnyskiego ziemi ciechanowskiej. Po roku 1795 ziemie te znalazły się w obrębie powiatu przasnyskiego w departamencie plockim, a od roku 1815 weszły do obwodu przasnyskiego w województwie plockim, przemianowanym w 1837 roku na gubernię. W latach 1918-1975 wchodziły – jako powiat przasnyski w skład województwa warszawskiego.

Opis ważniejszych miejscowości

Baranowo jest dużą miejscowością gminną, położoną w pobliżu rzeczki Płodownicy, a jej centrum stanowi Rynek, będący dawnym gminnym placem targowym. Osadę założył Jan Baranowski z Baranowa koło Kruszwicy najprawdopodobniej około 1641 r. W miejscowości znajduje się neogotycka świątynia pw. Narodzenia NMP wraz z plebanią. Twórcami dzieła byli dwaj warszawscy architekci: Juliusz Dzierżanowski i Jarosław Wojciechowski. Budowa świątyni związana była z sukcesywnym zasiedlaniem Puszczy Kurpiowskiej w drugiej połowie XVIII wieku oraz systematycznym wzrostem liczby mieszkańców Baranowa i okolic oraz potrzebą zorganizowania ośrodka wiary katolickiej. Uprzednio mieszkańcy gminy należeli do parafii Nowa Wieś, a w Baranowie istniał stary kościół drewniany, o którym wzmianki pojawiły się już w roku 1738. Kościół najprawdopodobniej był bardzo stary, albowiem w roku 1774 proboszcz parafii Nowa Wieś, ks. Paweł Gizieński, informował biskupa plockiego Michała Jerzego Poniatowskiego: „(...) że stary kościół drewniany w Baranowie grozi ruiną i że dziedzic i patron tegoż kościoła hrabia Kazimierz Krasiński chce odbudować, a właściwie zbudować swoim kosztem nowy kościół w Baranowie”. W 1781 r. hrabia Ignacy Krasiński ufundował drewnianą świątynię, a w 1778 r. została erygowana Parafia pw. św. Bartłomieja Apostoła, licząc wówczas niespełna 1,5 tysiąca katolików, ponad 20 żydów i kilku ewangelików. W miejscowości Baranowo zachowały się również drewniane kurpiowskie domy, jednak w obecnym stanie pozbawione są już regionalnych elementów ozdobnych.

Brodowe Łąki i Zawady to wsie położone na przeciwnych brzegach rzeki Omulwi, rozwidlającej się i tworzącej wyspę. Na wyspie postawiono kapliczkę słupową z drewnianą figurą Chrystusa. Przy skrzyżowaniu dróg w Brodowych Łąkach stoi drewniany kościół z 1884 r. pw. Michała Archanioła, zbudowany na planie krzyża łacińskiego przez wiernych w tajemnicy przed władzą rosyjską. Nieopodal

kościół znajduje się wolnostojąca dzwonnica oraz drewniana plebania wybudowana na przełomie XIX i XX w. Kościół kryje najbogatsze na Kurpiach zbiory malarstwa feretronowego. Z Parafią w Brodowych Łąkach związana jest również jedna ze starszych tradycji chrześcijańskich - obrzędy wotywno odbywające się w święto Przemienienia Pańskiego (obchodzone 6 sierpnia) i polegające na obnoszeniu wokół ołtarza figurek zwierząt z wosku pszczelego.

Czarotrzew – w końcu XVI w. Anna Habsburżanka, żona Zygmunta III Wazy zezwoliła Stanisławowi Wołoszowi na kopanie rudy na tutejszych łąkach. Miejsce to nazywano Czarną Rudą. W tym samym okresie powstał młyn wodny. Czarotrzew stał się jednym z głównych ośrodków produkcji mąki na Kurpiach, a to za sprawą kolejnych dwóch młynów które powstały w miejscowości.

5.2.3. Krajobraz kulturowy gminy

Krajobraz kulturowy to świadectwo działalności mieszkańców danego regionu prowadzonej na przestrzeni wieków, dlatego najpełniej stanowi o jego tożsamości. Składa się z elementów przyrodniczych, ale przede wszystkim z wytworów i osiągnięć cywilizacyjnych człowieka. Są to zarówno pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobrazy miejskie i wiejskie, kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców.

Gmina Baranowo posiada krajobraz rolniczy. W krajobrazie kulturowym przeważają zabytki sakralne, co jest typowe dla gmin wiejskich (kościół, cmentarze, kaplice, kapliczki i krzyże przydrożne, budynki parafialne).

Budownictwo drewniane

Na terenie gminy znajdują się kubaturowe obiekty drewnianej architektury regionalnej (zarówno mieszkalne jak i gospodarcze) z XIX i pocz. XX wieku.

Są to budynki drewniane, przeważnie na fundamencie kamiennym lub kamienno-ceglanym. Ściany zewnętrzne i wewnętrzne wykonane są z bali drewnianych o konstrukcji zrębowej, natomiast stropy oparte są belkach drewnianych. Więźba dachowa jest drewniana o konstrukcji jętkowej, dach dwuspadowy.

Obecnie znaczna większość obiektów została przebudowana (zmienione pokrycia dachowe, okna).

Cmentarze i Miejsca Pamięci Narodowej

Do zabytkowych nekropoli na terenie gminy należą cmentarze parafialne: w Baranowie oraz cmentarz wojenny z I Wojny Światowej we wsi Majki – Ramiona.

Cmentarz w Baranowie został założony w 1876 roku na planie czworoboku z jedną alejką. Zlokalizowano go we wschodniej części Baranowa, w odległości ok. 400m na północny – wschód od kościoła parafialnego. Powierzchnia cmentarza wynosi 1,9 ha.

Zupełnie inny charakter ma cmentarz wojenny, który jest usytuowany w lesie przy drodze prowadzącej z Ramion do Majek. Dzięki geometrycznemu układowi płyt nagrobkowych oraz surowemu wyglądowi

charakterystycznemu dla cmentarzy wojennych odznacza się wysokimi walorami historycznymi i przestrzennymi, dzięki czemu pełni funkcję symbolicznego cmentarza wojennego, stanowiącego wymowne Miejsce Pamięci Narodowej.

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

Wznoszenie kapliczek, figur i krzyży przy drogach lub w przydomowych ogródkach jest zwyczajem bardzo starym i szeroko praktykowanym. Na terenie gminy Baranowo spotykamy różnorodne obiekty w tej grupie zabytków.

Ilość kapliczek, a szczególnie krzyży, jest na Kurpiach nieporównywalna do żadnego innego regionu kraju. Znajdują się na prawie każdym skrzyżowaniu czy rozstaju dróg. Są wyrazem wiary i obyczaju tutejszych mieszkańców. Większość, to niestety obiekty współczesne. Na terenie gminy znajdują się głównie kapliczki murowane z małymi wnękami, w których umieszczane są rzeźby przedstawiające postacie świętych lub boskich. Kapliczki te czasami zdobione są szczycikami, gzymsami lub płyciznami.

Na szczęście współczesny wybuch tak uzewnętrznianej religijności ma podłoże w wielowiekowej tradycji. Inaczej niż dzisiejsze krzyże i kapliczki, te sprzed lat, cechują się oryginalnością i architekturą wyróżniającą je spośród innych regionów Polski. Na terenie gminy Baranowo na szczególną uwagę zasługuje:

- drewniana figura przydrożna w Cierpiętach. Jest to rzeźba św. Jana Nepomucena umieszczona na wysokim słupie - archaiczna forma ludowej kapliczki kurpiowskiej. Niestety mocno zaniedbana,
- rzeźba Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej w kapliczce w Woli Błędowskiej.

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne z reguły ogradzane są dekoracyjnymi płótkami oraz obsadzone roślinnością niską, nie tylko identyfikują mieszkańców pod względem wyznaniowym, ale stanowią też malowniczy akcent w miejscowym krajobrazie.

5.2.4. Zestawienie obiektów z terenu gminy wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Mazowieckiego

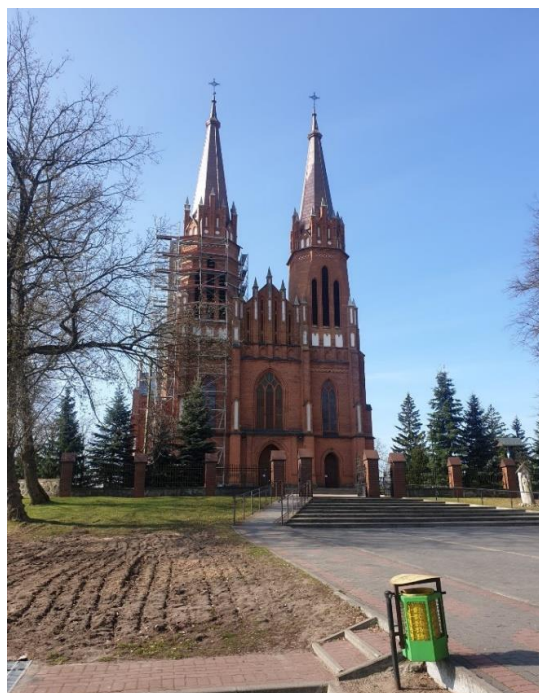
Poniżej przedstawiono wykaz i krótki opis obiektów wpisanych do rejestru zabytków na terenie gminy Baranowo.

Kościół parafialny w Baranowie p.w. Narodzenia w granicach działki o numerze ewidencyjnym 721 (Wpis do rejestru zabytków nr A-623 z dnia 28.01.1998 r.)

W 1738 roku istniała na miejscu kościoła drewniana kaplica należąca do parafii w Nowej Wsi. Starania o erygowanie w Baranowie parafii rozpoczął w 1757 r. K.K. Krasieński, dziedzic tych dóbr, oboźnego wielkiego koronnego. Parafia została erygowana 23.09.1778 roku przez biskupa płockiego M.J. Poniatowskiego. Pierwszy drewniany kościół konsekrowano w 1781 r. W latach 60 XIX w., po Powstaniu Styczniowym, parafia i kościół przeszły na własność skarbu rosyjskiego. Natomiast w 1869 r. rozpoczęto budowę nowego, drewnianego kościoła, który został konsekrowany w 1870 r. W 1910 r. rozpoczęto budowę nowego kościoła murowanego wg projektu arch. arch. Juliusza Dzierżanowskiego i Jarosława Mariana Wojciechowskiego. Do 1914 r. postawiono go w stanie surowym. W czasie I wojny światowej został on uszkodzony a następnie wyremontowany i konsekrowany w 1926 r.

Jest to kościół neogotycki, murowany z cegły, trzynawowy z transeptem oraz z wielobocznie zamkniętym prezbiterium i z dwiema wieżami. W tym samym czasie, czyli ok. 1923 r. rozpoczęto budowę nowej plebanii, również murowanej, którą ukończono w 1932 r. Plebania została wybudowana w modnym w okresie międzywojennym „stylu dworowym”, parterowa z poddaszem mieszkalnym.

W roku 2020 dokonano wymiany pokrycia wież kościoła.

Rysunek 3. Widok kościoła parafialnego w Baranowie od strony południowej.

Rysunek 4. Widok kościoła parafialnego w Baranowie od strony zachodniej.

Kościół parafialny pw. Michała Archaniola w Brodowych Łąkach w granicach działki o numerze ewidencyjnym 181 (Wpis do rejestru zabytków nr A-625 z dnia 29.09.1998 r.)

Obecny kościół został wzniesiony w 1864 r. W 1870 r. została utworzona parafia, do której należały Brodowe Łąki, Zawady i Kopaczyska. W czasie I wojny światowej kościół został częściowo zniszczony. Odremontowano go dopiero w 1953 r.

Obiekt jest jednym z pięciu zachowanych na terenie Mazowsza kościołów transeptowych, wznoszonych na terenie Kurpi pod koniec XIX w. Cechą charakterystyczną jest budowa na planie krzyża łacińskiego, który powstaje poprzez skrzyżowanie nawy poprzecznej z nawą główną poprzez pod kątem prostym w miejscu, gdzie łączy się ona z prezbiterium.

Ostatni remont świątyni – lata 1995-2000. Wówczas wykonano renowację wnętrza świątyni oraz elewacji zewnętrznej.

Rysunek 5. Widok kościoła parafialnego pw. Michała Archanioła w Brodowych Łąkach od strony zachodniej.

Dzwonnica wraz ze strefą otoczenia na terenie części dz. nr ew. 181 w granicach istniejącego kamiennego ogrodzenia (Wpis do rejestru zabytków nr A-625 z dnia 22.09.2010 r.)

Dzwonnica to budowla dwukondygnacyjna, wolnostojąca z drewna na podmurówce, szalowana deskami. Przykryta jest dachem czterospadowym i pokryta płytkami z blachy cymowej. W części wschodniej znajdują się drzwi jednoskrzydłowe, obite drewnianymi listwami. Pierwsza kondygnacja oddzielona jest od drugiej daszkiem. Drugą kondygnację stanowią ściany przeprute prostokątnymi otworami. Całość wieńczy krzyż metalowy.

Rysunek 6. Widok dzwonnicy od strony wschodniej.

Rysunek 7. Widok na strefę otoczenia kościoła parafialnego pw. Michała Archaniola w Brodowych Łąkach.

Młyn wodny (Wpis do rejestru zabytków nr A-611 z dnia 12.12.1981 r.)

Młyn został wybudowany na drewnianych palach w 1923 roku przez Tomasza Grzyba na prawym brzegu Omulwi, która została przegrodzona drewnianą groblą. Wszystkie elementy konstrukcyjne wykonano z drewna. Konstrukcja ścian jest szkieletowa, od zewnątrz i częściowo od wewnątrz ściany są oszalowane. Stropy oparte są na słupach i belkach. Konstrukcja wieży dachowej jest jętkowa. Dwuspadowy dach pokryty został pierwotnie blachą pochodzącą z kościoła w Baranowie. Młyn był napędzany kołem wodnym podsiębiernym. Początkowo w młynie zainstalowano kamienne żarna, które w 1928 roku i w 1930 r. zostały zastąpione stalowymi walcami. W okresie II Wojny Światowej młynem zarządzali Niemcy, po wojnie młyn powrócił do pierwszego właściciela, który przekazał go synowi. W 1970 roku zmieniono napęd młyna na elektryczny. Od 1993 roku młyn jest nieużytkowany.

Rysunek 8. Widok na młyn od strony zachodniej.

Zakres i formy ochrony oraz opieki nad zabytkami rejestrowymi przez ich właścicieli i użytkowników reguluje przede wszystkim ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2021 poz. 710 z późn. zm.) oraz akty wykonawcze do ustawy, w tym m.in. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

Obowiązek zgodnego z przepisami użytkowania i zarządzania obiektem zabytkowym spoczywa na jego właścicielu lub posiadaczu. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Niezależnie od w/w obowiązków użytkownik zabytku jest zobowiązany zawiadomić służby konserwatorskie o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;

- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie zabytków, pozwolenia konserwatorskiego wymaga:

- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań archeologicznych;
- przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów,
- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Prace mające charakter bieżącej konserwacji, np. odświeżanie ścian we wnętrzu obiektu bez zmiany ich kolorystyki i wymiany tynków, miejscowa wymiana instalacji np. gniazd elektrycznych, kranów itp., wymiana powojennego wystroju wnętrz bez naruszania zabytkowej substancji obiektu, nie wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego, jedynie zgłoszenia właściwemu konserwatorowi.

Właściciel lub posiadacz zabytku może wystąpić do właściwego konserwatora zabytków o wydanie w formie pisemnej zaleceń konserwatorskich, pomocnych w przygotowaniu dokumentacji projektowej czy sformułowaniu zakresu planowanych prac. Zalecenia konserwatorskie mają na celu określenie sposobu korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także określenie zakresu dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

5.2.5. Zestawienie obiektów z terenu Gminy Baranowo wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków

Zgodnie z art. 21 w/w ustawy podstawą opracowania programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków. Według rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., nr 113, poz. 661) GEZ jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku, jego miejsce położenia lub przechowywania, zwięzły opis cech i wartości kulturowych oraz wskazanie właściciela i posiadacza zabytku.

Zweryfikowana gminna ewidencja zabytków nie jest zamknięta i może być zwiększana zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tabela 1. Wykaz zabytków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków na terenie gminy Baranowo.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru
1.	Baranowo	Kościół parafialny pw. NMP w granicach działki o numerze ewidencyjnym 721	Lata 1910 - 1926	A-623 z dnia 28.01.1998 r.
2	Baranowo	Plebania	Lata 1926-1932	
3	Baranowo	Były cmentarz przykościelny rzymsko – katolicki	1788 r.	
4	Baranowo	Cmentarz parafialny	II poł. XIX w.	
5	Brodowe Łąki	Kościół parafialny pw. Michała Archanioła w granicach działki o numerze ewidencyjnym 181	1884 r.	A-625 z dnia 29.09.1998 r.
6	Brodowe Łąki	Dzwonnica wraz ze strefą otoczenia na terenie części dz. nr ew. 181 w granicach istniejącego kamiennego ogrodzenia	1884 r.	A-625 z dnia 22.09.2010 r.
7	Brodowe Łąki	Plebania	1914 r.	
8	Brodowe Łąki	Cmentarz parafialny rzymsko – katolicki	XIX/XX w.	
9	Czarotrzew 1	Młyn	1923 r.	A-611 z dnia 12.12.1981 r.
10	Czarotrzew 1	Chałupa	1922 r.	
11	Czarotrzew 1	Chlew	1923 r.	
12	Majk-Ramiona	Cmentarz z I wojny	Koniec XIX w.	

		światowej żołnierzy niemieckich		
13	Zawady	Cmentarz grzebalny	Koniec XIX w.	
14	Jastrzębka	Budynek Dworca PKP	Ok. 1924 r.	

Źródło: Opracowanie własne.

W celu przeprowadzenia prac remontowych, wymagających pozwolenia na budowę (przebudowa dachu, rozbudowa budynku) przy zabytku znajdującym się w Gminnej Ewidencji Zabytków należy wystąpić z wnioskiem do Starostwa Powiatowego w Ostrołęce. Pozwolenie na budowę zostanie wydane po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. W przypadku prac niewymagających pozwolenia na budowę właściciel zabytku gminnego zgłasza prace do starostwa powiatowego, które zostają zaopiniowane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.2.6. Zabytki archeologiczne

Zabytkiem archeologicznym jest każdy ślad działalności człowieka znajdujący się w ziemi lub pod wodą, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Można wyróżnić dwa typy zabytków archeologicznych: ruchome i nieruchome. Zabytki ruchome to przedmioty związane z działalnością człowieka w przeszłości. Z perspektywy nauki i dziedzictwa znacznie ważniejsze są jednak archeologiczne zabytki nieruchome – stanowiska archeologiczne, czyli zespoły obiektów o charakterze kultowym, grobowym, mieszkalnym lub gospodarczym, otaczający je układ warstw glebowych oraz znajdujące się w nich zabytki ruchome.

Dziedzictwo archeologiczne jest nieodnawialne, ponieważ nie da się odtworzyć raz naruszonego układu warstw. Jedynym sposobem ochrony takiego zasobu jest zachowanie miejsc zalegania zabytków w stanie nienaruszonym tak, aby kolejne pokolenia mogły poznawać swoją przeszłość, stosując coraz bardziej skuteczne, a jednocześnie mniej inwazyjne, metody badawcze. Dotyczy to także archeologicznych badań wykopaliskowych, które są dopuszczalne tylko na stanowiskach zagrożonych zniszczeniem, np. w wyniku planowanej inwestycji budowlanej. Nie jest możliwe zachowanie w ten sposób wszystkich zabytków archeologicznych, pozostawianie stanowisk "in situ" może dotyczyć jedynie terenów szczególnie cennych.

Historia stanowisk archeologicznych na terenie gminy Baranowo

Prawdopodobnie około 8500 lat temu przybyli na tereny obecnej gminy Baranowo ze wschodu myśliwi o cechach antropologicznych i laponoidalnych. Większe grupy hodowców i rolników zaczęły napływać z Kujaw od ok. 4500 lat (kultura pucharów lejkowatych) i zajmować tereny na południowym i północnym brzegu Bugu. Po raz pierwszy większość omawianego obszaru objęta została penetracją ludności zajmującej się głównie hodowlą bydła, koni, trzody, owiec, kóz (kultura amfor kulistych). Groby szkieletowe z obstawą z kamienia znane są z kilku stanowisk położonych na południe od Bugu i na

północ od Narwi. Występują pochówki zwierzęce poświadczające ich kult. Ostatnia kultura neolitu (ceramiki sznurowej) pojawiła się przed ok. 4000 lat. Powstała w Azji Środkowej rozprzestrzeniła się prawie w całej Europie. Podstawą bytu była wówczas hodowla bydła.

Używano konia do jazdy wierzchem. O rozwiniętym w tej społeczności kulcie przodków świadczą chronione nasypami kurhanów grobowce z darami dla zmarłych. Nietrwałość osad i mała ilość zabytków świadczą o koczowniczym trybie życia tych ludzi. Epoka brązu trwała przez ok. 1000 lat (3700-2700 lat wstecz). Najstarsze ślady osadnictwa na terenie gminy Baranowo pochodzą właśnie z tej epoki i zarejestrowano je w Cierpiętach – stanowisko 1, w Rupinie – stanowisko 7, w Majdanie – stanowisko 11.

Trwający dotychczas klimat ustąpił chłodniejszemu i bardziej suchemu. W starszym okresie brązu dalej bytowały na tych terenach grupy o kulturze schyłkowo - neolitycznej. Nowa fala osadników przybyła 300 lat od początku tej epoki i bytowała przez ok. dwa stulecia. Byli to hodowcy (plemiona trzcinieckie) napływający z południa. Nie zakładali trwałych osad. Ślady ich bytowania (skorupy naczyń) stwierdzono na piaszczystych wydmach Bugu. Wyrobów z brązu w zasadzie nie znali. Kultura łużycka trwała nieprzerwanie do ok. 2500 lat temu. Grupy ludności łużyckiej pod wpływem środowiska naturalnego i dawnych mieszkańców osiągały różne stopnie rozwoju. Jedna z nich żyła w międzyrzeczu Bugu i Narwi do schyłku epoki brązu i aż do końca halsztatu (wczesnego okresu żelaza), niewiele się zmieniając. Wschodni zasięg tej kultury wyznacza linia Bugu.

Zasięgi obszarów zamieszkałych przez poszczególne grupy zmieniały się powodując przemieszanie etniczne z tubylcami.

Obszar ten charakteryzował się archaicznym systemem gospodarki rolniczo-hodowlanej z dużym udziałem łowiectwa i zbieractwa. W kulturze tej upowszechnił się całkowicie zwyczaj ciałopalenia zmarłych i pochówku prochów w glinianych popielnicach lub grobach jamowych na cmentarzach bez bruków i obstaw kamiennych. Ludność mieszkała w pobliżu cieków wodnych w budowlach o konstrukcji słupowej, ścianach plecionych i oblepianych gliną z wewnętrznym paleniskiem zagłębionym w ziemi.

Po odejściu plemion łużyckich na przestrzeni 200-300 lat osadnictwo zanika, występują tylko pobyty penetracyjne. W okresie lateńskim ślady osad plemion kultury grobów podkloszowych są u nas bardzo rzadkie (stanowisko nr 7 w Nadlesiu – wczesna epoka brązu). Najmłodszy okres lateński trwał od 125 r. p.n.e. do początku nowej ery. Przybyli wówczas z południowej Europy Celtowie na tereny Małopolski i Śląska. Przynieśli ze sobą znajomość obróbki żelaza, wprowadzili postęp w rolnictwie (radlice, kosy) oraz w gospodarstwie domowym (koła obrotowe garncarskie, żarna). Pod ich wpływem powstała przed ok. 2100 laty kultura przeworska. W wędrówkach i wyprawach zbrojnych plemiona te zajęły niemal całą Polskę. Międzyrzecze Bugu i Narwi uważane jest za obszar rozrzedzonego osadnictwa przeworskiego. Grupy przeworskie istniały w niektórych miejscach przez kilkadziesiąt lat. Strefa zagęszczonego występowania stanowisk archeologicznych przypisywanych ludności kultury

przeworskiej znajduje się pomiędzy Orzycem a Wkrą. Potwierdza to występowanie typowych grobów ciałopalnych, starszych jamowych a następnie popielnicowych (z licznymi darami broni). Podstawę bytowania ludności stanowiło rolnictwo i hodowla. Wzrastało znaczenie handlu. Za produkty rolnicze i leśne otrzymywano artykuły luksusowe i monety z prowincji rzymskich. W wyniku przemieszania etnicznego i zmian w gospodarce oraz kulturze osadnictwo mazowieckie stało się w końcu II i III w. n.e. jeszcze bardziej różnorodne.

Ze skandynawskiego kręgu kultur germańskich wyruszyły w II i III w. n.e. plemiona Gotów i Gepidów na wielką wędrówkę przez Pomorze Północne, Mazowsze aż nad morze Czarne, gdzie powstało ich państwo ostrogodzkie. Nastąpiło kolejne wymieszanie etniczne przybyszów z autochtonami, dawne punkty osadnicze pozostały. W V w. n.e. ziemie Północnego Mazowsza pustoszały jako rezultat dużych przemieszczeń zwanych "wędrówkami ludów". Dorzecze środkowej Wisły zajęte zostało przez plemię zachodniosłowiańskie - przodków późniejszych Mazowszan - a środkowy Bug wschodnio-słowiańskie. Na północ od osad słowiańskich aż po Bałtyk występowali: Prusowie, Jadźwingowie i Litwini.

Od VIII w. n.e. następuje przyspieszenie rozwoju społecznego - ustroju plemiennego, a następnie społeczeństwa wielkoplemiennego, które weszło w połowie X w. w skład monarchii Piastów. Rozpoczął się okres, w którym Mazowsze widzimy na tle wydarzeń o znaczeniu państwowym.

Wykaz stanowisk archeologicznych na terenie gminy Baranowo przedstawiono w poniższej tabeli. Łącznie na terenie gminy znajduje się 70 stanowisk archeologicznych.

Tabela 2. Wykaz stanowisk archeologicznych na terenie gminy Baranowo.

L.P.	Miejscowość	Nr AZP	Nr stan. w miejscowości	Nr stan. na obszarze	Funkcja i chronologia stanowiska
1.	Baranowo	37-69	7	8	Osada, NOW
2.	Baranowo	37-69	1	2	Osada, NOW
3.	Baranowo	37-69	2	3	śląd osad. NOW
4.	Baranowo	37-69	3	4	śląd osad. Ś.
5.	Baranowo	37-69	4	5	śląd osad. PŚ
6.	Baranowo	37-69	6	7	osada, NOW
7.	Baranowo	37-69	8	9	osada, NOW

8.	Baranowo	37-69	9	10	śląd osad. NOW
9.	Baranowo	37-69	5	6	osada, NOW
10.	Błędowo	35-68	3	3	osada, NOW
11.	Błędowo	35-68	1	1	śląd osad. EK
12.	Błędowo	35-68	2	2	śląd osad. NOW
13.	Brodowe Łąki	35-68	2	7	śląd osad. NOW
14.	Brodowe Łąki	35-68	3	8	osada NOW
15.	Brodowe Łąki	35-68	4	9	osada NOW
16.	Brodowe Łąki	35-68	5	10	cmentarzysko
17.	Brodowe Łąki	35-68	1	6	osada, NOW
18.	Budne Sowięta	37-69	6	15	śląd osad. NOW
19.	Budne Sowięta	37-69	3	12	śląd osad. NOW
20.	Budne Sowięta	37-69	5	14	osada, NOW
21.	Budne Sowięta	37-69	4	13	osada, NOW
22.	Budne Sowięta	37-69	2	11	osada, NOW
23.	Cierpięta	37-68	2	2	osada, LT/OWR
24.	Cierpięta	37-68	4	4	osada, cmentarzysko, OWR
25.	Cierpięta	37-68	1	1	śląd osad.EB
26.	Cierpięta	37-68	3	3	osada OWR
27.	Cierpięta	37-68	5	5	osada, LT/OWR

28.	Cierpięta	37-68	6	6	osada, LT/OWR
29.	Czarnotrzew	37-69	1	16	śląd osad. NOW
30.	Czarnotrzew	37-69	2	17	śląd osad. NOW
31.	Dąbrowa	35-68	1	19	osad. NOW
32.	Dąbrowa	35-68	2	21	osad. NOW
33.	Dąbrowa	35-68	3	22	osad. NOW
34.	Dłutówka	38-69	1	3	osad. NOW
35.	Kopaczyska	35-68	1	11	osad. NOW
36.	Kopaczyska	35-68	2	12	osad. NOW
37.	Kopaczyska	35-68	3	13	osad. NOW
38.	Kopaczyska-Nadlesie	35-69	5	10	osad. NOW
39.	Kopaczyska-Nadlesie	35-69	1	6	osad. NOW
40.	Kopaczyska-Nadlesie	35-69	3	8	śląd osad. WEŻ
41.	Kopaczyska-Nadlesie	35-69	4	9	śląd osad. starożytność
42.	Kopaczyska-Nadlesie	35-69	2	7	osad. WEŻ
43.	Kopaczyska-Pańskie Pole	35-68	1	15	osad. NOW
44.	Lipowy Las	36-69	1	17	Ślad osad., średniow.
45.	Lipowy Las	36-69	2	18	Ślad osad., średniow.
46.	Majdan	37-68	1	11	osada ,EB

47.	Orzełek	36-69	1	19	Ślad osad., nowożyt.
48.	Orzełek	36-69	2	20	Osada, nowożyt.
49.	Rupin	37-68	1	7	ślad osady ,EB
50.	Rupin	37-68	2	8	osada OWR
51.	Rupin	37-68	3	9	osada , XIV-XVI w.
52.	Rupin	37-68	4	10	ślad osady , WŚ
53.	Wola Błędowska	35-68	2	5	ślad osady ,EB
54.	Wola Błędowska	35-68	4	18	osad. NOW
55.	Wola Błędowska	35-68	1	4	ślad osad. NOW
56.	Wola Błędowska	35-68	3	17	osad. NOW
57.	Wola Błędowska	35-68	5	23	osad. NOW
58.	Wola Błędowska	35-68	6	24	osad. NOW
59.	Zawady	35-68	1	14	osad. NOW
60.	Zawady	35-68	2	16	ślad osad. NOW
61.	Oborzyska	36-69	1	23	Ślad osad., średniow. Osada, nowożyt.
62.	Oborzyska	36-69	2	24	Osada, nowożyt.
63.	Oborzyska	36-69	3	25	Osada, nowożyt.
64.	Oborzyska	36-69	4	26	Osada, nowożyt.
65.	Oborzyska	36-69	5	27	Osada, nowożyt.

66.	Oborzyska	36-69	6	28	Ślad osad., Średniow. Osada, nowożyt.
67.	Oborzyska	36-69	7	21	Osad., nowożyt.
68.	Nowe Czerwieńskie	36-69	1	22	Ślad osad., średniow. Ślad osad., nowożyt.
69.	Witowy Most	38-69	1	17	Osada, Nowożyt.
70.	Witowy Most	38-69	2	18	Osada – neolit, epoka brązu Ślad osadnictwa – WEŻ Osada – starożytność

Źródło: Opracowanie własne.

W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowiska należy realizować wyprzedzające daną inwestycję ratownicze badania archeologiczne, a w bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska przeprowadzić ścisły nadzór archeologiczny. Ewentualne granice stref badań powinny zostać ustalone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub określone na mocy decyzji o warunkach zabudowy lub inwestycji celu publicznego. Należy ustanowić strefy obserwacji archeologicznej, gdzie wszelkie prace ziemne realizowane będą pod nadzorem archeologicznym. W przypadku ujawnienia w trakcie prowadzonych nadzorów archeologicznych reliktyw pradziejowego oraz historycznego osadnictwa nadzór powinien zostać przekształcony w ratownicze badania archeologiczne.

Niezależnie od działalności inwestycyjnej, stanowiska w obrębie których zewidencjonowano liczne zabytki ruchome, zebrane w trakcie badań powierzchniowych należy typować w pierwszej kolejności do ratowniczych badań wykopaliskowych. Dodatkowo postuluje się także przeprowadzenie planowych badań archeologicznych, ukierunkowanych na uzupełnienie informacji dotyczących konkretnych stanowisk.

5.2.7. Zabytki ruchome

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje zabytek ruchomy, jako „rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością i stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”.

Do zabytków ruchomych podlegających ochronie i opiece zalicza się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, prezentujące minione kierunki artystyczne oraz inne obiekty niebędące w pełni dziełami sztuki (np. wytwory sztuki ludowej i rękodzieła, obiekty etnograficzne, instrumenty muzyczne, przedmioty zgromadzone w kolekcjach, numizmaty, pieczęcie,

medale i order, militaria, pamiątki historyczne, przedmioty związane z wybitnymi osobistościami lub instytucjami). Ponadto, prócz obiektów wchodzących w skład wyposażenia budowli, także ich wystrój architektoniczny nazywany jest zabytkiem ruchomym (np. rzeźby, płaskorzeźby, malowidła ścienne, mozaiki, sztukaterie i detal architektoniczny: gzymsy, obramowania otworów okiennych i drzwiowych oraz rzeźby ogrodowe, fontanny, kapliczki i krzyże przydrożne, drogowskazy kamienne, nagrobki itp.).

Rejestr Zabytków Ruchomych prowadzony jest podobnie jak Rejestr Zabytków Nieruchomych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela zabytku lub z obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Do rejestru zabytków nieruchomych nie wpisuje się obiektów znajdujących się w inwentarzu muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Do zabytków ruchomych z terenu gminy Baranowo zaliczyć można m.in. wyposażenie kościołów, nagrobki czy figury i krzyże przydrożne. Szczegółowy wykaz zabytków ruchomych oraz karty ewidencyjne znajdują się w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków Delegatura w Ostrołęce. Wykaz zabytków ruchomych z terenu gminy Baranowo przedstawiono poniżej.

Baranowo:

- wyposażenie kościoła parafialnego pw. św. Bartłomieja w Baranowie – w tym 17 obiektów wpisanych do rejestru zabytków;
- nagrobek ks. Józefa Kowalewskiego z 1885 r. na cmentarzu – wpisany do rejestru zabytków decyzją z dn. 30.01.1986 r. pod numerem rejestru A-565;
- krzyż nagrobny z k. XIX w. na cmentarzu parafialnym;
- krzyż nagrobny z k. XIX w. na cmentarzu parafialnym;
- nagrobek nn (kamienny krzyż na cokole) z ok. 1900 r. na cmentarzu parafialnym;
- nagrobek Józefy ze Żbikowskich Kowalewskiej (żelazny krzyż na cokole) po 1903 r. na cmentarzu parafialnym;
- nagrobek Stanisława i Rozalii Białczaków (żelazny krzyż na cokole) z 1906 r. na cmentarzu parafialnym;
- nagrobek Leopolda Hełchowskiego (żelazny krzyż na cokole) po 1920 r. na cmentarzu parafialnym;
- figura przydrożna – św. Roch z 1925 r.;

Brodowe Łąki:

- wyposażenie kościoła parafialnego pw. św. Michała Archanioła w Brodowych Łąkach – w tym 10 obiektów wpisanych do rejestru zabytków;
- nagrobek ks. Plucińskiego z 1933 r. na cmentarzu parafialnym;

Czerwińskie:

- krzyż przydrożny z II poł. XVIII w.;

Zawady:

- krzyż (Ewa Gałązka) z 1904 r. na cmentarzu parafialnym;
- krzyż nagrobny (Agata Pac) z 1909 r. na cmentarzu parafialnym;
- krzyż nagrobny (Fachneni Alfred Fiefenbacher) z 1915 r. na cmentarzu parafialnym.

5.2.8. Dziedzictwo niematerialne

Bardzo ważną częścią dziedzictwa kulturowego oprócz zabytków, dzieł sztuki i cennych eksponatów jest także tradycja, żywe niematerialne dziedzictwo, jako przejaw kultury odziedziczonej po przodkach i przekazywanej kolejnym pokoleniom. Jest ono niezmiernie ważne w procesie kształtowania tożsamości lokalnej społeczności.

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem, lokalną kuchnią itp., obecne zwłaszcza w miejscowościach wiejskich gminy.

Bardzo istotnym elementem dziedzictwa niematerialnego jest dialekt kurpiowski, który historycznie łączy się z ciągiem gwar mazowieckich, jednocześnie zachowując sporo atrybutów archaicznych. Charakterystyczną cechą mowy Kurpiów jest tzw. mazurzenie, czyli wymowa głosek sz, ż, cz, dż jak s, z, c, dz, np. skoła (szkoła), zyto (żyto), desc (deszcz), jezdze (jeżdżę). Język Kurpiów do niedawna był w zasadzie językiem mówionym, posługiwano się nim w domach, na jarmarkach czy przy pracach rolnych. Dopiero profesor Jerzy Rubach, na podstawie wieloletnich badań, opracował zasady pisowni kurpiowskiego dialektu oraz podjął się całościowego opracowania dialektu (gramatyki, słownictwa). Coraz więcej osób podejmuje działania ratowania mowy kurpiowskiej. Powstają książki pisane po

kurpiowsku, a w szkołach organizowane są lekcje o dialekcie kurpiowskim z elementami kultury i historii Kurpiów.

Z tradycją Kurpiów ściśle wiąże się również bartnictwo. Pszczelarstwem zajmowały się całe rodziny, które posiadały specjalne znaki własności - znamiona bartne. Kurpie słynęli z produkcji miodu najwyższej jakości w Polsce. Ponadto, istotną rolę odgrywa również sztuka ludowa w Puszczy Kurpiowskiej, która znalazła swój wyraz w zdobnictwie, rzeźbie, tkactwie i wycinankarstwie.

Na terenie gminy Baranowo funkcjonują następujące organizacje pozarządowe:

- 6 jednostek OSP działających jako stowarzyszenia w miejscowościach: Baranowo, Brodowe Łąki, Cierpięta, Bakuła, Rycica, Ramiona,
- Towarzystwo Społeczno – Kulturalne im. Aleksandra Kopcia w Baranowie,
- Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Baranowskiej w Baranowie,
- Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Lokalnej w Gminie Baranowo,
- Kurpiowskie Stowarzyszenie Przyjaciół Małych Szkół „Kwartet”,
- Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Społeczno – Kulturalnych w Gminie Baranowo,
- Koła Gospodyń Wiejskich w Baranowie „Rychtowne Babki” oraz „Kreatywne Gospodie”,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Ziomku,
- Klub Sportowy „Świt” w Baranowie,
- Szkolny Związek Sportowy w Baranowie.

W gminie funkcjonuje Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji (GOKSiR), który jest organizatorem licznych imprez kulturalnych, tj.: Festyn Rodzinny w Baranowie, Tydzień Kultury Kurpiowskiej w Zawadach, Dożynki Gminno - Parafialne w Baranowie.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Stan zachowania zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków można ocenić jako dobry.

Obiekty wpisane do rejestru zabytków (głównie kościoły) są na bieżąco poddawane wymaganym pracom konserwatorskim.

Dobrym stanem technicznym cechują się także cmentarze ujęte w rejestrze zabytków, na terenie których prowadzone są bieżące prace pielęgnacyjne.

Istotnym problemem na terenie całej gminy jest zagrożenie stanowisk archeologicznych, które mogą być niszczone przez prowadzoną orkę na polach.

Bieżących remontów i działań pielęgnacyjnych wymagają kapliczki, krzyże i figury, które mogą być traktowane jako zabytki ruchome.

Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego została przedstawiona poniżej.

Mocne strony:

- 1) Zasób zabytków na terenie gminy, w tym wpisanych do rejestru zabytków
- 2) Interesujące obiekty zabytkowe wysokiej klasy: kościoły, młyn wodny
- 3) Bieżące prace pielęgnacyjne prowadzone na cmentarzach
- 4) Liczne stanowiska archeologiczne
- 5) Zasób architektury drewnianej
- 6) Bogate zasoby kultury niematerialnej - dialekt, sztuka ludowa, legendy, pieśni i tańce
- 7) Czystość środowiska
- 8) Relatywna bliskość aglomeracji warszawskiej
- 9) Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz Gminy
- 10) Odbывające się imprezy kulturalne
- 11) Lokalne tradycje i zwyczaje, kultywowane wśród mieszkańców gminy

Słabe strony:

- 1) Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków
- 2) Zły stan części kapliczek z terenu gminy
- 3) Przebudowane budynki architektury drewnianej
- 4) Niezbyt dobry stan części dróg kołowych
- 5) Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego
- 6) Niskie środki w budżecie Gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego
- 7) Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego
- 8) Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych

Szanse:

- 1) Dotacje Gminne na zabiegi rewitalizacyjne
- 2) Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków
- 3) Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków

- 4) Szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych Gminy, przyciągająca turystów
- 5) Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości
- 6) Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne
- 7) Opracowanie dokumentów strategicznych, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego
- 8) Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk)
- 9) Korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich
- 10) Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy itd.
- 11) Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych
- 12) Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Mazowieckiego

Zagrożenia:

- 1) Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych
- 2) Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych
- 3) Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska
- 4) Zanik tradycji i tożsamości regionalnych
- 5) Migracje ludności
- 6) Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego
- 7) Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych

7. Założenia programowe

7.1. Priorytety Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Baranowo na lata 2021-2024

Ustalone poniżej priorytety, cele szczegółowe i wynikające z nich działania wyznaczają politykę gminy w zakresie ochrony zabytków na lata 2021-2024.

Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Baranowo na lata 2021-2024 będzie realizowany dla poniższych priorytetów:

- 1) PRIORYTET 1 – PROWADZENIE POLITYKI GMINNEJ MAJĄCEJ NA CELU ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH

- 2) PRIORYTET 2 – ODPOWIEDNIE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W CELU PRZYBLIŻENIA TYCH WALORÓW ZARÓWNO MIESZKAŃCOM GMINY, JAK I ODWIEDZAJĄCYCH TEREN GMINY TURYSTOM

7.2. Cele szczegółowe i działania Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Baranowo na lata 2021-2024

Dla realizacji wyznaczonych priorytetów zostały określone cele szczegółowe wraz z proponowanymi działaniami.

Tabela 3. Harmonogram działań przewidzianych do realizacji w ramach Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Baranowo na lata 2021-2024.

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
PRIORYTET 1 – PROWADZENIE POLITYKI GMINNEJ MAJĄCEJ NA CELU ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH	Cel szczegółowy 1.1 Organizacja zasad wsparcia dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych	Przygotowanie uchwały Rady Gminy w celu zabezpieczenia środków budżetowych na działania związane z obiektami zabytkowymi	Corocznie	Gmina Baranowo
		Przeznaczanie środków finansowych z budżetu Gminy na najcenniejsze obiekty zabytkowe	Corocznie	Gmina Baranowo
		Identyfikacja najpilniejszych potrzeb przy obiektach w najgorszym stanie technicznym	Do 31 grudnia 2021 r.	Gmina Baranowo
		Stała współpraca z delegaturą WUOZ w Ostrołęce	Sukcesywnie	Gmina Baranowo, WUOZ w Ostrołęce

		Przekazanie Starostwu Powiatowemu wykazu obiektów objętych ewidencją zabytków oraz jego systematyczne aktualizowanie	Do 31 grudnia 2021 r.	Gmina Baranowo, Starostwo Powiatowe w Ostrołęce
		Oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków znakiem informacyjnym przekazany przez samorząd powiatu (znak Konwencji Haskiej)	Do 31 grudnia 2022 r.	Gmina Baranowo, Starostwo Powiatowe w Ostrołęce
	Cel szczegółowy 1.2 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych z budżetu Gminy	Nawiązanie współpracy z prywatnymi właścicielami obiektów zabytkowych w celu jak najszerzego ich wykorzystania w promocji Gminy	Sukcesywnie	Gmina Baranowo
		Sprawne interweniowanie przez właściwe służby gminne w celu przeciwdziałania zaorywaniu stanowisk archeologicznych	W miarę potrzeb	Gmina Baranowo
		Poprawa stanu estetyki otoczenia zabytkowych kościołów z terenu Gminy	Do 31 grudnia 2022 r.	Gmina Baranowo
		Prace pielęgnacyjne prowadzone w odniesieniu do kapliczek i krzyży przydrożnych	Do 31 grudnia 2024 r.	Gmina Baranowo, Mieszkańcy

	Cel szczegółowy 1.3 Monitorowanie stanu zachowania zabytków oraz działania na rzecz jego poprawy	Aktualizacja danych Gminnej Ewidencji Zabytków	W miarę potrzeb	Gmina Baranowo
		Sporządzenie następnej edycji „Programu opieki nad zabytkami”	2024 r.	Gmina Baranowo
		Sporządzenie sprawozdania z realizacji „Programu opieki nad zabytkami”	Koniec roku 2022 r.	Gmina Baranowo
	Cel szczegółowy 1.4 Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie	Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi Gminy	Sukcesywnie	Gmina Baranowo
		Bieżąca pielęgnacja cmentarzy, miejsc kultu i miejsc pamięci	Sukcesywnie	Gmina Baranowo
		Rozszerzanie zasobu dziedzictwa kulturowego Gminy, m.in. poprzez regularną aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków, inwentaryzację obiektów małej architektury, cmentarzy itp.	Sukcesywnie	Gmina Baranowo

	Cel szczegółowy 1.5 Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych	Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich)	Sukcesywnie	Gmina Baranowo
		Podjęcie działań w celu znalezienia użytkowników dla zdegradowanych obiektów zabytkowych	Sukcesywnie	Gmina Baranowo
CEL GŁÓWNY 2 – ODPOWIEDNIE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W CELU PRZYBLIŻENIA TYCH WALORÓW ZARÓWNO MIESZKAŃCOM GMINY, JAK I ODWIEDZAJĄCYCH TEREN GMINY TURYSTOM	Cel szczegółowy 2.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego	Organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom Gminy i regionu wartości historyczne Gminy	Corocznie	Gmina Baranowo
	Cel szczegółowy 2.2 Wykorzystanie Internetu i multimediiów w celu nowoczesnej promocji walorów zabytkowych	Stworzenie osobnej witryny internetowej poświęconej tematyce zabytkowej i kulturalnej, ewentualnie dbanie o aktualizację strony Gminy	Do końca 2022 r.	Gmina Baranowo

		Stworzenie systemu informacji przestrzennej z warstwą informacyjną na temat obiektów zabytkowych wchodzących w skład Gminnej Ewidencji Zabytków oraz udostępnienie go na forum publicznym	Do końca 2022 r.	Gmina Baranowo
		Nawiązywanie współpracy w zakresie dobrych praktyk w ramach partnerstwa krajowego i zagranicznego	Sukcesywnie	Gmina Baranowo
	Cel szczegółowy 2.3 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego	Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury	Sukcesywnie	Gmina Baranowo
		Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego	Sukcesywnie	Gmina Baranowo

Źródło: Opracowanie własne.

Celem podstawowym Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami jest zachowanie substancji zabytkowej, jednak nie wyklucza to całkowicie zastosowania nowocześniejszych technologii lub materiałów budowlanych. Jednakże wszelkie niekontrolowane przebudowy mogą skutkować nieodwracalną utratą walorów zabytkowych poszczególnych budynków, stąd dla obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Baranowo przyjęto następujące ustalenia odnośnie:

1. Wymiany stolarki otworowej,

- Tylko materiał historyczny tj. okna drewniane w budynkach z odtworzeniem podziałów i dekoracji. Dopuszczalna zmiana konstrukcji okien skrzynkowych na jednoramową, w uzasadnionych przypadkach dekapitalizacji okien
- W przypadku wymiany stolarki drzwiowej stosować zasadę odtworzenia materiału, konstrukcji, podziałów, artykulacji (dekoracji)

2. Wymiany pokrycia dachowego

- Tylko dachówka ceramiczna (holenderka, zakładkowa, karpiówka etc.) w układzie i na wzór istniejącej w obiekcie. W przypadku katastrofy budowlanej, konieczności doraźnego zabezpieczenia przed pogarszaniem się stanu zachowania i stanu technicznego więźby i pokrycia, dopuszczenie na czas określony tymczasowego zabezpieczenia (nie dłużej niż do 10 lat) pokrycia np. gontem bitumicznym, blachą, blachodachówką (kolor ceglasty, matowy). Wymagana uprzednio dokumentująca ten fakt opinia techniczna (np. wskazująca konieczność remontu więźby – określająca jak i czym, zawierająca adnotację o konieczności tymczasowego położenia innego pokrycia dachu
- Docelowo należy stosować dachówkę i remontować więźby dachowe.

3. Ocieplenia budynków

- Ze względu na wysoki walor krajobrazowy obiektów i zespołów, dokumentujących wartości historyczne i kulturowe regionu, jednostkowo posiadających skromny walor artystyczny i naukowy, nie dopuszcza się stosowania dociepleń lekkich, zewnętrznych ścian, elewacji wykonanych z cegły licowej (ceramicznej, silikatowej), kamienia, drewna oraz wątków mieszanych tj. kamiennie-ceglanych, muru pruskiego, etc.,
- Dopuszcza się stosowanie dociepleń lekkich, na zewnętrznych elewacjach tynkowanych, pozbawionych detalu architektonicznego (gzymsów, opasek, dekoracji sztukatorskich, elementów drewnianych etc.), pod warunkiem odtworzenia struktury, faktury i kolorystyki oryginalnego, historycznego tynku.
- Ewentualnie w przypadku gdy występuje tylko prosty gzyms podokapowy – odtworzyć gzyms podokapowy, z jego profilowaniem, odsadzeniem od lica ściany etc.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zadania określone w *Programie Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Baranowo na lata 2021-2024* będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- 1) prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 2) finansowych – obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy lub znajdujących się w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, w zależności od możliwości finansowych gminy;
- 3) koordynacji – obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa, powiatu i gminy, współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- 4) społecznych – obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- 5) kontrolnych – obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Baranowo na lata 2021-2024 po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy, w celu przyjęcia go Uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający

w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata

Wójt będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań programu i przedstawiał je Radzie Gminy.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji programu, uwzględniająca:

- 1) ilość wykonanych zadań przyjętych do realizacji;
- 2) efektywność wykonania zadań;
- 3) wartość finansową zrealizowanych zadań;
- 4) zakres współpracy z osobami i jednostkami odpowiadającymi za zabytki.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady, które zawiera Rozdział 7. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Dz.U. 2021 poz. 710 z późn. zm.). Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane, m.in. z następujących źródeł:

- 1) z budżetu gminy finansowanie odbywa się w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2021 poz. 710 z późn. zm.), lub dotyczy stanowisk archeologicznych odkrytych na terenie będącym własnością gminy;
- 2) z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2021 poz. 710 z późn. zm.);
- 3) z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodne z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2021 poz. 710 z późn. zm.);
- 4) z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2021 poz. 710 z późn. zm.) w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy;
- 5) z dotacji unijnych;

- 6) od fundacji;
- 7) od osób fizycznych, prawnych, kościelnych.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz.U. 2021 poz. 710 ze zm.) dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;

- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;
- zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansującymi działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego na mocy przyjętych rozwiązań wynikających z „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020”. Jednym z trzech instrumentów wdrażania przyjętych celów częściowych są Narodowe Programy Kultury, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”.

Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które MKiDN realizuje w corocznie ogłaszanych programach.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego co roku ogłasza programy, w ramach których można się ubiegać o dofinansowanie projektów związanych z ochroną zabytków. Mimo, że są one ogłaszane każdego roku, zakres merytoryczny i tematyczny w poszczególnych latach zasadniczo nie ulegał zmianie.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

W okresie obowiązywania *Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Baranowo na lata 2021-2024*, gmina przeznaczy środki na konserwację zabytków zdobyte ze źródeł publicznych lub prywatnych. Będą one przeznaczane na cele wyznaczone przez administrujących zabytkowymi obiektami. Na bieżąco wg potrzeb wykonywane będą prace renowacyjne obiektów umieszczonych w Gminnej Ewidencji Zabytków.